

מבט על, גיליון 659, 28 בינואר 2015

אסלאם וטרור: ויכוח עקר

מרק הלר

בדומה למנהיגים אחרים של מדינות מערביות, שחוו טרור אסלאמיסטי, גם נשיא צרפת פרנסואה הולנד התעקש שהמתקפות האחרונות בפריס אינן תוצאה של האסלאם. במסיבת עיתונאים שכונסה זמן קצר לאחר הרצח האכזרי במשרדי השבועון "שרלי הבדו", הדגיש הולנד, כי "לאסלאם אין כל קשר למתקפות הטרור". דברים דומים השמיע הנשיא ג'ורג' וו. בוש שבוע לאחר מתקפת ה-9/11 בארצות הברית, בהכריזו בפני קהל של אמריקנים מוסלמים, כי "אסלאם הוא שלום". כך נהג גם ראש ממשלת בריטניה טוני בלייר ב-2005, כשטען, כי למרות שמערכת התחבורה בלונדון חוותה מתקפות שיטתיות מצד גורמי טרור אסלאמיסטים, "אין כל ספק באשר לטבעו האמתי ושוחר השלום [של האסלאם]".

על פניו מדובר בדברי הבל, שגוררים ביקורת מוצדקת על מנהיגים אלה ועל דומיהם. שהרי הם אינם מוסלמים ואינם חוקרי אסלאם, ואין להם כל הכשרה להתבטא בדבר מהות הדת. יתרה מכך, הטרוריסטים שפועלים נגד יעדים מערביים מצהירים בעצמם, שהאלימות הברוטלית שהם מפעילים נגד מטרות לא מוסלמיות שואבת את השראתה – שלא לומר את תחושת השליחות – מהאסלאם. הדבר נכון גם לגבי תנועות טרור רבות – החל מ'בוקו חראס', דרך 'המדינה האסלאמית' ועד ל-טליבן הפקיסטני והאפגני – המפגינות אכזריות בלתי נתפסת כלפי מוסלמים שסטו מן "הדרך הישרה". ובקוראן, ב-חזית (דברי הנביא) ובסירה (הביוגרפיות המסורתיות של הנביא) נמצא חומר רב התומך באמונה זו, המשותפת לאינספור מוסלמים המאשרים, תומכים בפעולות טרור ומבצעים ומזדהים עמם, גם אם הם עצמם מעולם לא היו מעורבים באופן ישיר במעשי טרור.

עם זאת, אין בעמדה ההפוכה משום הוכחה לחוסר יושר אינטלקטואלי או אפילו לבערות, שכן עובדה היא, שקיימים מקורות אסאלמיים בהיקף רחב, שדוחים, מערערים ומגנים התנהגות זו, וכי תומכי אסלאם אחר יכולים להפנות לשלל מצוות, המחייבות את המוסלמים להפגין חמלה ונדיבות ולהתכחש לכול גילויי כפייה דתית. קיומם של מקורות סותרים כה רבים מעיד על כך שהגדרת האסלאם ה"נכון", היא פועל יוצא של מחלוקת ופולמוס. להלכה, ישנן לפחות ארבע אסכולות רשמיות, השונות זו מזו במידת החומרה והקלות שהן מייחסות למבנה ההלכה, אולם בהיעדר סמכות דתית בעלת הכרה כלל-עולמית – מקבילה מוסלמית לאפיפיור הקופטי או הקתולי – סביר שפערים אלה אף פעם לא ייושבו באופן מוחלט. לפיכך, כל מאמץ להבין את המתאם שאולי קיים בין טרור לאסלאם יישא יותר תועלת אם יתמקד פחות במה שהכתובים והמקורות אומרים, ויותר במה שמוסלמים חושבים ועושים.

גם כאן הממצאים הם דו-משמעיים. שהרי, ללא בחירות או משאלי עם, הכוללים את כלל המוסלמים או סקרי דעת קהל אמניים בקרב העולם המוסלמי, המסקנות, המתבססות על התבטאויות ואופני התנהגות של מוסלמים, יישארו בהכרח בגדר התרשמות בלבד. ההתרשמויות מלמדות, שבעוד שמרבית הטרוריסטים (וקורבנות הטרור) הם מוסלמים, מרבית המוסלמים אינם מעורבים ואינם תומכים בטרור. מעבר לכך קשה לומר דבר בעל ערך, לרבות להניח הנחות מבוססות לגבי גודלם היחסי של קבוצות המיעוט והרוב בהקשר זה.

לאור העובדה שהוויכוח לגבי הקשר ה"אמתי" בין טרור לאסלאם אינו תכליתי, מומלץ למנהיגים מערביים, לפחות למען היושרה האינטלקטואלית שלהם עצמם, להתרחק משדה המוקשים התיאולוגי/אידיאולוגי הזה.

עם זאת, ישנו שיקול נוסף שרלוונטי יותר לתפקוד המצופה ממנהיגות פוליטית, והוא זהירות פוליטית. מנהיגים פוליטיים – יותר מאשר אנשים פרטיים – צריכים לשקול את ההשלכות שיש לדבריהם. לטענה שאין חיבור מהותי בין האסלאם לטרור אין חיסרון אסטרטגי או מבצעי. הטענה ההפוכה, לעומת זאת, מזמינה תגובה אלימה למה שבסופו של דבר מהווה אמירות עקרות. אם זה היה השיקול היחיד, אזי היה מקום לטעון (ומבקרים רבים אכן טוענים זאת), כי סירוב להכיר באמת אך ורק מתוך פחד מהתגובה, הוא מעשה של פייסנות שאין להסכים לו. אולם התעקשות על אמת שאיננה מובנת מאליה עשויה גם היא להביא לכך שמספר גדול של מוסלמים, שנכון להיום מתנגדים לטרור, או לפחות מסתייגים ממנו, יהפכו לאוהדים, סייענים או תומכים פעילים בטרור, וכך יעוותו את הוויכוח הפנים-מוסלמי. כמו כן, אלה שיטענו, שקיים קשר הדוק בין האסלאם לטרור, יאלמו דום כאשר תישאל שאלת ההמשך הבלתי נמנעת: "אז מה אתם מציעים לעשות בנוגע לכך"? אחרי הכול, יש דרכים רבות להילחם בטרור, אבל אין אף דרך להילחם באסלאם.

רק המוסלמים עצמם יקבעו את העוצמה או החולשה של הקישור המשוער בין אסלאם לטרור. אולם מנהיגים פוליטיים מערביים יכולים להשפיע על ויכוח זה. תהא אשר תהא ה"אמת" החמקמקה בדבר הקשר בין אסלאם לטרור, בעצם הכחשת קיומו של הקשר הזה בפומבי – עושים מנהיגי המערב את הדבר הנכון.